



De plaats van de hedendaagse wetenschap Wim Leys

Korte lezing tijdens het 37ste Europese Congres *Bridging Science and Spirituality* in Parijs van 30 juli tot 3 augustus 2014 met als titel *De plaats van de hedendaagse wetenschap in de evolutie van de mensheid - een theosofische visie*. Wim Leys is voorzitter van Loge Den Haag in Nederland, en vice-voorzitter van de TVN.

Evolutie van het menselijk bewustzijn

In de evolutie van de mensheid onderscheiden we drie stadia van bewustzijn: de mens leeft eerst in het paradijs, tussen de goden. Hij is onbewust alwetend, want zijn geest is nog niet los gekomen van de kosmische geest. Het is alsof hij slaapt. In het tweede stadium doet de ziel haar intrede in de cycli van noodzakelijkheid, zoals we deze in de theosofie noemen, en de mensheid daalt af in de grofstoffelijke wereld waarbij hij zelfbewustzijn ontwikkelt. In een derde, voor ons nog toekomstig, stadium, wanneer de mens zijn zielereis volbracht heeft, zal hij opnieuw alwetend zijn, maar ditmaal bewust. Hij zal opnieuw vertoeven tussen de goden, zoals in het eerste stadium, maar nu als medewerker, volledig bewust.

In het tweede stadium van bewustzijn, dat waarin we ons nu bevinden, ervaren we onszelf als afgescheiden en dienen we onze eigen individuele ziel te ontwikkelen. We leren de realiteit te ervaren als opgedeeld in subject en object. Dit is de aanvang van een lange reis door tegengestelden waardoor het denken in dualiteiten wordt ontwikkeld. Niet alleen het lichaam daalt in in de materie, maar evenzo het denkvermogen of, zoals mevrouw Blavatsky het stelt, in het eerste deel van *De Geheime Leer* over 'De Geest daalt in de Stof': *De drie middelste principes in de mens worden met elke stap meer materieel; de Ziel maakt plaats voor het meer fysieke intellect*.

In de West-Europese cultuur, die zich in de vijfde periode van het Post-Atlantische tijdperk bevindt, beginnend met de vrucht van de vierde, de cultuur van de Griekse Oudheid, zien we de volgende geschiedenis zich ontvouwen: kijken we naar het spirituele en mentale leven van de mens, dan komen we eerst de mythologie tegen. De oorsprong van de wereld wordt daarin als volgt ervaren/omschreven: eerst was er Chaos, die onmetelijke ruimte is, eindeloos, zonder begin of einde. Uit deze grote leegte ontstaat Gaia, de Aarde. Gaia brengt de grenzeloze zee en oneindige hemel voort, Pontos en Uranos. Pontos en Uranos brengen op hun beurt kinderen voort, maar uit angst om de eigen dominante positie te verliezen, brengt Uranos veel van zijn eigen kinderen om. Van de overblijvende kinderen beschikt alleen Kronos over de nodige moed om deze verschrikkelijke daad te wreken. Kronos verminkt Uranos en neemt de macht in handen, maar

wordt op zijn beurt omver geworpen door Zeus. Deze mythe zouden we als volgt kunnen interpreteren: de eeuwigheid (Uranos) werd gevolgd door de tijd (Kronos/Saturnus), en de tijd werd gevolgd door de ruimte (Zeus/Jupiter). Zo werd het beschouwd door de mens die nog steeds contact had met de scheppende krachten, op het moment dat hij zijn intrede doet in het tweede stadium.

Van mythos naar logos

Toen verscheen in het oude Griekenland de filosofie. De mens begint zijn eigen denken voort te brengen en dit beweegt zich van het mythologische naar het logische denken. Na de Griekse cultuur verschijnt de wetenschap als resultaat van de Griekse filosofie; dit is de bijdrage van de mens zelf in dit tweede stadium, het werk van het fysieke intellect in de fysieke wereld, de indaling van de mens in de ruimte en in de materie. Deze overgang wordt zeer mooi in beeld gebracht in de Vaticaanse fresco van Rafaël *De School van Athene* waar in het midden Plato en Aristoteles getoond worden in een pose die typisch is voor hun filosofische benaderingswijze. Plato wijst daarbij naar de hemel, in de richting van de eeuwigheid, de wereld van de Ideeën, het eerste stadium waaruit de mens zojuist is voortgekomen opdat wij onze oorsprong in *'de andere wereld'* niet zouden vergeten. Aristoteles, als de vader van de wetenschap, wijst zijn hand voorwaarts uitgestrekt met de handpalm naar beneden, alsof hij wil zeggen: *De tijd is gekomen om ons denkvermogen te richten op deze wereld die bestaat in ruimte en materie*: met zijn fysieke intellect, zoals mevrouw Blavatsky het stelde in het eerder aangehaalde citaat.

Van filosofie naar wetenschap

In de Romeinse oudheid ontwikkelde de christelijke filosofie zich volgens platonische lijnen en dit ging zo voort gedurende de westerse middeleeuwen. In de Arabische wereld echter werd de Aristotelianse filosofie gretig opgenomen. Door haar contact met deze cultuur in de latere middeleeuwen ontdekte West-Europa Aristoteles en leerde zij de wetenschappelijke ontdekkingen kennen die werden gedaan in dit gedeelte van de wereld. Dit proces zette de filosofie aan om



Foto: De school van Athene.
Fresco in het Vaticaan,
geschilderd door Rafaël, 1509 – 1511.



zich los te maken van de theologie die zij in de voorgaande eeuwen gediend had. Nog eens vier eeuwen later zou Artistoteles op zijn beurt verworpen worden waardoor de fysica zich aan de voogdij van de filosofie onttrok. Ik neem aan dat u allen bekend bent met namen als Francis Bacon, Galileo, Descartes en Newton. Het westerse denken daalde verder af in de stof en nam de wiskunde aan als hulpmiddel voor de ontwikkeling van de fysica.

Het kwantitatieve aspect werd belangrijker dan het kwalitatieve aspect en de drie-eenheid 'getal, maat en gewicht' werd het heersende principe, als de *neerwaarts* gerichte driehoek; de op het platonisme gebaseerde *opwaarts* gerichte driehoek van de kwalitatieve (ethische) drie-eenheid 'goedheid, waarheid en schoonheid' speelde in de fysica vanaf toen geen rol meer. De wetenschap had op dat ogenblik behoefte aan de scheiding tussen subject en object, niet aan de vereniging van deze twee zoals het spirituele leven dat vereist.

De moderne wetenschap

De empirische wetenschap ging met rasse schreden vooruit in de zeventiende eeuw; de wetenschappelijke methode met haar regels werd ontwikkeld om tot een formulering van de onwrikbare natuurwetten van de fysieke wereld te komen via experiment en verificatie. Het westerse denken was nu vast verankerd in de grofstoffelijke wereld, door de dominante positie van de wetenschap. Filosofie en religie speelden een secundaire/ondergeschikte rol. Het grote risico in deze ontwikkeling bestond er uiteraard uit dat, in de perceptie van de mens, grofstoffelijke materie zo belangrijk werd dat de geest in vergetelheid zou geraken. Dit was de reden dat in de loop van de negentiende eeuw velen de mening waren toegedaan dat de geest slechts een product was van de fysieke stof. Tot op de dag van vandaag is dit bizarre idee nog overheersend in veel wetenschappelijk georiënteerde kringen. Als theosofen weten wij dat de Theosofische Vereniging in 1875 werd opgericht om onder andere juist aan dit gevaar een tegenwicht te bieden.

In de twintigste eeuw zagen we met de relativiteitstheorie en de kwantumfysica een ontwikkeling die een keerpunt zou kunnen zijn in de wetenschap. Echter, betekent dit dat de wetenschap daarmee het spirituele domein betreedt? Op zijn minst lijkt het erop dat het westerse denken 'aanklopt op de hemelpoort'. De fysica beperkt zich nog steeds tot het grofstoffelijke en mentale gebied en heeft het etherische en astrale of emotionele gebied nog niet als zodanig ontdekt, behalve dan biologen als Rupert Sheldrake die naar oorzaken in het leven zoekt en niet slechts in materie. Wat de *filosofie* betreft nadert de westerse geest langzamerhand het buddhisch gebied, maar dat is een ander verhaal.

Heeft de 'opwaarste' beweging na het keerpunt reeds een punt bereikt waarvan we zeker mogen zeggen dat we in het derde stadium zijn aanbeland? Naar mijn mening niet en evenmin wil ik mij wagen aan een schatting hoeveel eeuwen het nog zal duren vooraleer dat moment is aangekomen. De theosofie biedt ons hierin wel een aantal inzichten, maar het zou ons nu teveel doen afdwalen van het onderwerp en het zou te veel tijd kosten er hier op in te gaan.

Wetenschap en spiritualiteit

Heeft de wetenschap dan bijgedragen aan de spiritualiteit? Ik geloof van niet, maar ik ben zeker van mening dat de spiritueel geïnteresseerden iets kunnen leren van de wetenschappers. Bij esoterici zien we vaak een neiging om nogal losjes te speculeren over conclusies die hun reeds aangenomen mening bevestigen, zodat hun filosofieën eerder hun ego bevredigen dan dat deze esoterici op een onvoorwaardelijke en zelfloze wijze zoeken naar waarheid. De esoterie zou volgens mij haar voordeel kunnen doen met het omarmen van de zogenaamde 'wetenschappelijke methode', ook al beweegt zij in een tegenovergestelde richting. Dus *niet* door het uitgaan van de waarnemingen op basis van de zintuigen, proefnemingen en mechanisatie, *maar wel* door het winnen van inzicht door middel van een zeer preciese observatie van het eigen redeneervermogen, door zuivere logica en waarheidsgetrouw denken, door geduld, deductie en inductie, en door het herhaaldelijk testen van de uitkomsten van het denkproces, zoals ook gebruikelijk is in de wetenschappelijke methode. Veel nutteloze zijwegen kunnen aldus vermeden worden.

Ik zou deze bijdrage willen afronden met een metafoor zoals die ons werd gegeven in het sprookje van Hans en Grietje, een klein esoterisch meesterwerk, zoals zovele sprookjes.

Toen Hans en Grietje – de monade – hun vaders huis moesten verlaten, konden ze de weg terugvinden dankzij de ondoorzichtige witte kiezels die Hans in zijn broekzak had gestopt voordat zij het huis van hun vader verlieten. Deze kiezels staan voor de zuiver spirituele ideeën, afkomstig van de vader. De tweede poging om de weg naar huis terug te vinden, met behulp van broodkruimels – die staan voor de gedachten van de mens zelf – bleek niet succesvol. Zodoende moest de monade (atma-buddhi, Hans en Grietje) verder, dieper het woud in. U kent allemaal dat deel van het sprookje met het eetbare huisje en de heks, dus dat sla ik even over, en uiteraard heeft ook hier elk onderdeel van het sprookje een esoterische betekenis. Wanneer Hans en Grietje de heks hebben gedood, vinden ze prachtig geslepen edelstenen in het huisje, sommige zelfs transparant en licht doorlatend. In tegenstelling tot het begin van het sprookje, toen alleen de natuurlijk gevormde ondoorzichtige kiezelstenen, de ideeën uit hun vaders huis, hen de weg naar huis kon wijzen, nemen de kinderen nu deze prachtig geslepen doorzichtige stenen mee naar huis. Zo brengen zij deze terug als een geschenk voor hun vaders huis: *filosofie en wetenschap*.

Vertaling:
Sabine van Osta.

